

بررسی نقش حرفه‌آموزی اشتغال در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده‌شان (مطالعه موردی: شهرستان زابل)

مهدی مباشری ۱ و احمد رضا ستاری ۲

۱دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، زاهدان، ایران.

۲کارشناس ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان، زاهدان، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف بررسی نقش حرفه‌آموزی اشتغال در ارتقاء معیشت زندانیان زابل و خانواده-شان، انجام شده است. این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش تحقیق کمی و پیمایشی است. داده‌های مورد نیاز تحقیق با روش اسنادی-پرسشنامه‌ای گردآوری شد. جامعه آماری در پژوهش حاضر شامل زندانیان آزاد شده از زندان شهرستان زابل می‌باشند، بر این اساس به منظور تعیین حجم نمونه از بین آنها، از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد، که در نهایت تعداد ۱۷۰ نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شدند. همچنین به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل (F-AHP) استفاده شد. نتایج نشان داد، وضعیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گذرانده شده در راستای شغل فعلی‌شان با مقدار میانگین (۳/۱۳)، تناسب بین وام و تسهیلات گرفته شده با شغل دایر شده با مقدار میانگین (۳/۲۰)، تناسب بین تسهیلات گرفته شده و گواهینامه اخذ شده از سوی سازمان مربوطه به زندان با مقدار میانگین (۳/۱۱)، تناسب بین شغل قبل از زندان و شغل بعد از زندان با مقدار ۲/۲۴، و گواهینامه اخذ شده از سوی سازمان در زندان در راستای شغل قبل از زندان فرد با مقدار میانگین (۲/۱۱)، نشان از وضعیت مطلوب حرفه‌آموزی اشتغال در زندان زابل است. در ادامه نیز، از دیدگاه پاسخگویان، اشتغال فعلی‌شان جوابگوی مخارج زندگی را در حد متوسط دارد، و سپس نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن نیز نشان داد، بین دو متغیر (حرفه‌آموزی اشتغال و ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده آنها) با ضریب همبستگی ۰/۵۷۶ در سطح معناداری ۰/۰۰۰ (کمتر از ۰/۰۵)، ارتباط معنی‌دار و مثبتی مشاهده شد. در نهایت بر اساس مدل (F-AHP)، به ترتیب مشاغل: تعمیر وسایل برقی با مقدار ۰/۲۰۰، سرویس و نگهداری خودرو با مقدار ۰/۱۹۰، گچ کاری و بنایی با مقدار ۰/۱۷۷، آرایشگر با مقدار ۰/۱۴۶، جوشکاری با مقدار ۰/۱۴۳، خیاطی با مقدار ۰/۱۱۰، دامداری با مقدار ۰/۰۳۴، بیشترین و کمترین تاثیر را در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده‌شان دارد.

واژگان کلیدی: حرفه‌آموزی اشتغال، ارتقاء معیشت زندانیان، خانواده، زندان شهرستان زابل

مقدمه

سازمان زندان‌ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور هر ساله اقدام به برگزاری دوره مهارت‌های شغلی و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای برای زندانیان می‌کند تا پس از خروج از زندان با فراگرفتن مهارتی، زمینه لازم برای اشتغال آنها فراهم شود. بر این اساس، مساله مهارت‌های شغلی و نوع آموزش‌هایی که در زندان افراد دریافت می‌کنند و همچنین تاثیر این مهارت‌ها بر میزان اشتغال زندانیان موضوع بااهمیتی است که بایستی مورد توجه قرار بگیرد. برای مثال: تحقیقات از سوی محققان نشان داده که اشتغال می‌تواند متغیر مهمی در پیشگیری و یا کاهش بازگشت به جرم باشد (Pati, 1976, Jensen and Giegold, 1976, Englander, Farrington and et al, 1986, Votey, 1991, Homant, 1984, 1983). در این بین، براتوند و اسداللهی نیز بیان نمودند که فرض ایجاد و درگیری ذهن با گستره‌ای از مشاغل که انسان‌ها را هنجارمند می‌نماید، در پیشگیری از بروز جرم در بزرهکاری بیشتر اثبات شده است (به نقل از اسداللهی و همکاران، ۱۳۸۸، ۳۵۰)، همچنین داشتن شغل، الگوهای تعامل و رفتار روزانه را منظم می‌کند و منبع مهم کنترل اجتماعی غیررسمی مجرمین سابق می‌شود (Uggen, 1999)، و از سوی دیگر نیز زمینه ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده آنها را فراهم می‌نماید.

مشکلاتی که بر اثر حبس یکی از والدین بخصوص پدر خانواده برای اعضای خانواده پیش می‌آید ممکن اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی یا حقوقی باشد. در این راستا، بخش اقتصادی از سایر بخش‌ها، بیشترین پیامدهای منفی را در بر دارد. از آنجا که اغلب خانواده‌های زندانیان، سرپرست خود را از دست داده‌اند و غالباً از خانواده‌های محروم جامعه نیز هستند، مهمترین اولویت آنها مسائل اقتصادی و معیشتی از جمله: خوراک، پوشاک، اجاره مسکن و ایاب و ذهاب و خرج زندگی می‌باشد (اسلامی اندرگلی و همکاران، ۱۴۰۰، ۸۹). بنابراین آموزش‌های حرفه‌ای و اشتغال در زندان می‌تواند در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده‌های آنها تاثیر مثبتی داشته باشد. در واقع، حرفه‌آموزی و اشتغال به زندانی این امکان را می‌دهد که حرفه‌ای را فراگیرند و در آن مشغول به کار شوند و درآمدی را برای خانواده خود تامین نماید. همچنین با توجه به این که مشکلات مالی و اقتصادی در زندان تا حد زیادی به آثار سوء و مخرب زندان دامن می‌زند، ایجاد کار در زندان، زندانیان را پس از رهایی از زندان یاری می‌کند تا با احترام به قانون، زندگی شرافتمندانه‌ای را در پیش گیرند و آنان را قادر می‌سازد که بر مشکلات مالی زندگی فائق آمده و ضروریات زندگی خود و خانواده را از راه‌های صحیح و قانونی مترفع کنند و از سوی دیگر از این طریق، زمینه اصلاح آنها نیز فراهم شود.

بر این اساس، زندان شهرستان زابل، یکی از زندان‌های ایران در استان سیستان و بلوچستان است که در حومه شمالی شهر زابل قرار دارد. شرایط آب و هوایی و خشکسالی شهرستان زابل، وضعیت اقتصادی نابسامانی را برای بسیاری از ساکنین زابل از جمله خانواده‌های افراد زندانی ایجاد کرده است. در این راستا، سازمان زندان زابل با همکاری اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای همه ساله همکاری‌های زیادی در راستای ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به زندانیان انجام می‌دهد. بر اساس اطلاعات به دست آمده بسیاری از زندانیان زابل در شغل‌های (خیاطی، صنایع دستی، آرایشگری، جوشکاری، برق مکانیک، تاسیسات، گچ کاری و ...) آموزش‌های مهارتی دیده‌اند، تا پس از آزادی از زندان بتوانند نقش موثری در تامین معاش خانواده‌شان داشته باشند. در این راستا، بررسی این که مشاغل آموزش دیده به چه میزان توانسته در ارتقاء معیشت خانواده زندانیان تاثیر داشته باشد؟ و کدام یک از مشاغل بیشترین میزان تاثیر را در تامین معاش خانواده دارد؟ موضوع بسیار با اهمیتی است. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، بررسی نقش حرفه-آموزی اشتغال در ارتقاء معیشت زندانیان زندان زابل و خانواده‌شان می‌باشد.

پیشینه تحقیق

در راستای مطالعه حاضر مطالعات متعددی صورت گرفته است، که به خلاصه‌ای از آنها به شرح ذیل پرداخته شده است: پورقهرمانی و استادی (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان، تاثیر اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان بر کاهش گرایش به تکرار جرم (مطالعه موردی زندان تبریز)، به این نتایج دست یافتند، مهارت و حرفه‌آموزی زندانیان در زندان به واسطه هیجانانگیزی از قبیل انگیزه‌ی اشتغال و احساس مقبولیت اجتماعی، میزان گرایش‌ها به جرم و بازگشت به زندان را کاهش می‌دهد. منصوره (۱۳۹۷)، در

پژوهشی تحت عنوان، نقش اشتغال و حرفه‌آموزی در کاهش رفتار خشونت‌آمیز و ثبات اقتصادی زندانیان، به این نتایج دست یافتند، بین دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری وجود دارد و این بیانگر اثربخشی آموزش اشتغال و حرفه‌آموزی بر کاهش پرخاشگری و همچنین افزایش ثبات اقتصادی زندانیان دارد. غیاثوند (۱۳۹۸)، در پژوهشی تحت عنوان، اشتغال به کار زندانیان در حقوق موضوعه ایران، به این نتایج دست یافتند، اشتغال به کار و حرفه‌آموزی زندانیان از دیدگاه‌های مختلفی می‌تواند مورد بحث قرار گیرد، تعداد زیاد زندانیان هزینه‌های بی‌شماری را به حکومت و به طور اخص به سازمان زندان‌ها تحمل می‌کنند. اشتغال زندانیان می‌تواند بسیاری از هزینه‌های نگهداری زندانیان را جبران نموده و زندانیان می‌توانند از مزایای شغل و حرفه نظیر ارضای نیازهای روانی و روحی شغل، تامین هزینه‌های امرار معاش خانواده و یادگیری تاثیر کار بر اصلاح رفتار خود بهره‌مند گردند. امامی (۱۳۹۹)، در پژوهشی تحت عنوان، اشتغال و حرفه‌آموزی زندانی، به این نتایج دست یافت، اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان بر کاهش تکرار جرم، گرایش به بازگشت، انگیزه اشتغال و احساس پذیرش اجتماعی در زندان مرکزی تبریز تاثیر دارد. اسلامی اندرگلی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهشی تحت عنوان، تاثیر خدمات انجمن حمایت زندانیان بر عملکرد خانواده‌های تحت پوشش استان تهران، به این نتایج دست یافتند، خدمات مادی و معیشتی، فرهنگی و تربیتی، اشتغال و حرفه‌آموزی، بهداشتی و درمانی، آموزشی و مشاوره‌ای، بر عملکرد خانواده‌های زندانیان استان تهران تاثیرات مثبت دارد. همچنین نتایج نیز نشان داد، متغیرهای خدمات انجمن حمایت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، مشخصات خانواده، بر خرده مقیاس‌های حل مشکل، نقش‌ها، همراهی عاطفی، ارتباط، آمیزش عاطفی، کنترل رفتار، عملکرد کلی خانواده تاثیرات مثبتی دارد. بنابراین از این رو، خانواده‌های زندانیان در مولفه‌های مادی و معیشتی، فرهنگی و تربیتی، اشتغال و حرفه‌آموزی، بهداشتی و درمانی، آموزشی و مشاوره‌ای نیازمند حمایت و مساعدت نهادهای حمایتی از جمله انجمن حمایت زندانیان هستند تا بخشی از چالش‌ها و تهدیدات ناشی از فقدان سرپرست خانواده ترمیم گردد. تیموری و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی تحت عنوان، تسهیل اشتغال مولد موضوع ماده ۱۷۴ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها مصوب ۱۴۰۰، به این نتایج دست یافتند، به نظر می‌رسد لزوم احساس تعهد و پایبندی به کار، بتواند علاوه بر افزایش رونق تولیدات ملی در جهت پیشگیری از ارتکاب مجدد بزه کمک شایانی کند. ماحصل این مقاله، ضرورت دایر کردن مرکز مدیریت فرصت‌های شغلی با رویکرد تشکیل پرونده جستجوی کار برای زندانیان در جهت اجرای ماده ۱۷۴ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها است. مباحثی و رخت (۱۴۰۱)، در پژوهشی به بررسی تاثیر اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان در کاهش جرم در شهر زابل، پرداخته‌اند. نتایج نشان داد بین اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان و کاهش جرم در شهر زابل رابطه معنی‌داری وجود دارد. اسلامی اندرگلی و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی تحت عنوان، نقش حمایت اجتماعی بر عملکرد خانواده زندانیان (مطالعه موردی: خانواده‌های زندانیان تحت پوشش در تهران)، به این نتایج دست یافتند، خدمات معیشتی، حرفه‌آموزی، تربیتی، مشاوره‌ای و درمانی بر عملکرد خانواده‌ی زندانیان تاثیرگذاری متوسطی دارد، اما این مداخلات کفایت لازم برای رفع نیازهای خانواده زندانیان را ندارد. در بخش یافته‌های کیفی نیز نتایج نشان داد، خانواددهای زندانیان متأثر از بحران‌های اقتصادی و فقدان سرپرست خانوار، نیازمند حمایت اجتماعی نهادهای حمایتی هستند. اوسترتاگ (۲۰۱۶)، در پژوهشی تحت عنوان، تاثیر حمایت اجتماعی بر مزایای عمومی زندانیان جرم و جنایت، به این نتایج دست یافتند، مزایای عمومی حمایت اجتماعی، کاهش فشارها و تنش‌های عصبی زندانیان در محیط زندان است. حمایت اجتماعی باعث می‌شود، نیازهای اساسی زندانی تامین شود و از فشارهای وارده به زندانی بکاهد و وی بتواند فشارهای عصبی را در داخل زندان تحمل کند.

مبانی نظری

زندان در نوع سنتی خود اصولاً مکانی تعریف شده که در آن آزادی زندانیان توسط حفاظ‌ها سلب و مراقباتی عموماً مسالحتی مراقبت می‌کردند تا وظیفه این نهاد محقق شود. این نوع نگهداری، مستلزم یک‌سونگری و جمع‌آوری زندانیان تحت عنوان واحد زندانی بود، اما توسعه اندیشه‌های اصلاح و درمانی موجب شد تا هم معنای محرومیت از آزادی تغییر کند و هم زندانیان دیگر به عنوان اشخاص دارای شخصیت واحد تصور نشوند (صادقی و غلامپور، ۱۴۰۰، ۸۰). در بسیاری از کشورها، از جمله اسکاتلندیان اصولاً زندان به دو

نوع زندان بسته و باز تقسیم می‌شوند که نوع اول در بردارنده موسسات کوچکی است که بین ۵۰ تا ۳۵۰ نفر ظرفیت دارد. مقصود از نوع دوم که با هدف کاهش فاصله فیزیکی و اجتماعی میان زندانی و دنیای بیرون از زندان ساخته شده‌اند، مکان‌هایی شبیه خوابگاه است که فاقد محیط احاطه کننده بوده و زندانیان در آنجا فعالیت‌های شغلی را با همراهی مامورانی که از وسایل مراقبتی استفاده نمی‌کنند، انجام می‌دهند (Reiter and et al, 2018, Lappi and Tonry, 2011). در ایران نیز بر اساس آیین‌نامه زندان‌ها مصوب ۱۳۵۴، سه نوع زندان بسته، نیمه باز و موسسات صنعتی و کشاورزی (زندان باز) وجود داشت که آیین‌نامه اجرایی مصوب ۱۳۸۰، با اندکی تغییر زندان‌ها بر اساس ماده ۵ به زندان‌های بسته، نیمه باز، باز و مجتمع‌های حرفه‌آموزی و کاردرمانی تقسیم گردید (صادقی و غلامپور، ۱۴۰۰، ۸۰).

بنابراین بر اساس آیین‌نامه مصوب شده، اشتغال و حرفه آموزی زندانیان امری بسیار مهم تلقی می‌گردد. همچنان که مطالعه تاریخ حقوق نیز نشان می‌دهد، که در قدم‌های اشتغال به کار زندانیان وسیله‌ای برای تشدید کیفر زندانیان محسوب می‌شده (ولیدی، ۱۳۷۶، ۳۸). بر این اساس، در ایران باستان نیز نمونه‌هایی از کار اجباری زندانیان از قبیل تسطیح راه‌ها و ایجاد جاده برای پادشاه توسط زندانیان به ثبت رسیده است (اردبیلی، ۱۳۶۵). در زمان بعد از انقلاب اسلامی، تدوین‌کنندگان قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۶۱، ماهیت حقوقی کار زندانیان را نوعی حق زندانی تلقی نموده و در ماده ۳۷ این قانون، اشتغال به کار زندانی را موکول به درخواست زندانی و یا اجازه دادگاه صادر کننده حکم محکومیت به حبس بلا مانع دانسته‌اند، بر این اساس کار در زندان، حقی برای زندانی شناخته می‌گردد و زندانی با رعایت مقرراتی می‌تواند از عواید حاصله از کار خود برابر آیین‌نامه امور زندان برخوردار شود (علی نیا، ۱۳۹۱). برخی از متخصصان حقوق کیفری معتقدند که کار برای زندانی باید یک حق متصور شود تا زندانی با میل و خواست خویش به انجام آن کار مبادرت نماید و با این اقدام خود زمینه اصلاحی زندانی را فراهم نمایند، در غیر اینصورت کار بر اساس اجبار با استقبال عمومی مواجه نمی‌شود و استدلال اجباری بودن کار مغایر با بازپروری مجرمین است.

در این راستا، در حال حاضر سیستم حقوقی حاکم بر زندانیان در جمهوری اسلامی ایران، به صورت تلفیقی از حق و تکلیف برای زندانیان است و به نظر می‌رسد که قانونگذار با اتخاذ این شیوه خواسته است برای جلب رغبت زندانی به انجام کار بدو آن را حق زندانی قرار داده باشد و سپس برای از بین بردن نقاط ضعف این شیوه در آیین‌نامه امور زندان‌ها به شورای طبقه‌بندی زندان اختیار مطلق برای گماردن به کار محکومین را با توجه به استعداد و توانایی آنها واگذار کرده است (ولیدی، ۱۳۹۱، ۵۰). در این راستا، آموزش‌های حرفه‌ای، یکی از عنصرهای اصلی تغییر و اجتماعی کردن گام به گام زندانیان است، آموزش‌های حرفه‌ای در زندان باید به زندانی این امکان را فراهم کند که حرفه‌ای را فرا بگیرد و مشغول شود و درآمدی را برای خانواده خود تأمین کند. ضرورت انجام حرفه‌آموزی بر گرفته از دو عامل است: اول اینکه تأمین امنیت و حفظ انضباط زندان و دوم بیکاری موجد بی‌نظمی و اغتشاش بوده و عامل عصیان و نافرمانی است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷، ۹۶). بنابراین با توجه به اینکه مشکلات مالی و اقتصادی در زندان تا حد زیادی به آثار سوء و مخرب زندان دامن می‌زند، ایجاد کار در زندان، زندانیان را پس از رهایی از زندان یاری می‌کند تا با احترام به قانون، زندگی شرافتمندانه‌ای را در پیش گیرند و آنان را قادر سازد که بر مشکلات مالی زندگی فائق آمده و حوائج و ضروریات زندگی خود را از راه‌های صحیح و قانونی مرتفع کنند و از این طریق زمینه اصلاح و بازسازی آنها فراهم شود (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷، ۹۶).

از نظریات مرتبط با موضوع پژوهش می‌توان به نظریات بحران، تئوری شبکه، کوهن و ویلز اشاره نمود. در نظریه بحران، هیل مولفه‌های تاثیرپذیری از واقعه تنش‌زا، بی‌سازمانی (مشکلات مالی، تنگناهای عاطفی و داغ ننگ)، بازیابی (تغییرات در شغل یا محل زندگی، درخواست کمک از سازمان‌های حمایتی) و سازگاری مجدد (در صورت آزادی سرپرست خانوار از حبس)، به عنوان بخشی از ابعاد تشکیل‌دهنده‌ی متغیر عملکرد خانواده احصاء و انتخاب گردید. مبتنی بر این نظریه، هیل بدترین وضعیت کیفیت زندگی خانواده‌های زندانیان، در مرحله بی‌سازمانی است که ضرورت مداخلات به موقع و شایسته را توسط نهادهای حمایتی طلب می‌کند (Bruynson, 2011)، همچنین مبتنی بر دیدگاه کوهن و ویلز، انواع خدمات اقتصادی، مالی و معیشتی و رفاهی و نیز خدمات

آموزشی ارائه شده توسط زندان می‌تواند ضمن کاهش مشکلات مالی افراد باعث افزایش توانمندی آنها در مواجهه با مشکلات اجتماعی گردد (Cohen and Chai, 2010, Drentea and et al, 2006). گاجل و همکاران، (۱۳۷۷). در ادامه نیز نظریه تئوری شبکه، بر این باور است انواع خدمات اقتصادی، مالی، معیشتی و رفاهی ارائه شده در صورت کفایت و پوشش متناسب به خانواده‌های زندانیان می‌تواند به افزایش توانمندی افراد در مواجهه با مشکلات و بحران‌های زندگی منجر گردد (کاواچی و برکمن، ۲۰۰۱، ۴۶۰).

روش تحقیق

این تحقیق به لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت و روش تحقیق کمی و پیمایشی است. داده‌های مورد نیاز تحقیق با روش اسنادی-پرسشنامه‌ای گردآوری شد. جامعه آماری در پژوهش حاضر شامل زندانیان آزاد شده از زندان شهرستان زابل می‌باشند، بر این اساس به منظور تعیین حجم نمونه از بین آنها از نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد، که در نهایت تعداد ۱۷۰ نفر به عنوان جامعه نمونه انتخاب شدند.

شاخص‌های تحقیق بر اساس مطالعه مبانی نظری و پیشینه تحقیق جمع‌آوری شد و در قالب پرسشنامه منعکس شد. (جدول ۱). همچنین روایی صوری پرسشنامه‌ها توسط متخصصان تایید شد، و به منظور تعیین پایایی پرسشنامه‌ها از آماره آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار (۰/۸۱) برای پرسشنامه به دست آمد. جدول (۱). نتایج آلفای کرونباخ برای پرسشنامه، نشان‌دهنده پایایی قابل قبول است. در نهایت به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS و مدل (F-AHP) استفاده شد.

جدول (۱): شاخص‌های تحقیق در بخش توصیفی و تحلیلی

مقدار آلفای کرونباخ	مقیاس	گویه (یافته‌های تحلیلی)
۰/۸۱	ترتیبی	آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گذرانده شده در راستای شغل آنها
	ترتیبی	تناسب بین وام و تسهیلات گرفته شده با شغل دایر شده
	ترتیبی	تناسب بین تسهیلات گرفته شده و گوهایی‌نامه اخذ شده از سوی سازمان مربوطه از زندان
	ترتیبی	تناسب شغل قبل از زندان با شغل بعد از زندان
	ترتیب	گوهی‌نامه اخذ شده از سوی سازمان در زندان در راستای شغل قبل از زندان فرد
	مقیاس	متغیر (یافته‌های توصیفی)
	اسمی	سن
	اسمی	وضعیت تاهل
	اسمی	نوع جرم
	اسمی	اخذ تسهیلات و وام
	اسمی	نوع مشاغل

منبع: حسنی، ۱۳۹۵

یافته‌های تحقیق

بر اساس نتایج به دست آمده در بخش یافته‌های توصیفی، میانگین سنی زندانیان ۳۵ سال بوده است. بیشینه سن نیز ۶۰ سال به بالا و کمینه آن نیز ۲۵ سال ذکر شده است. همچنین، بیشترین تعداد پاسخگویان با مقدار (۹۸) نفر و میزان ۵۷/۶۴ درصد مربوط به گروه سنی ۳۵ تا ۴۵ سال است. مقدار ۱۴۱ نفر با میزان (۸۲/۹۴) متاهل و مقدار (۲۹) نفر با میزان (۱۷/۰۵) مجرد می‌باشند. این نتیجه نشان می‌دهد، روحیه کار، تلاش، مسئولیت‌پذیری، التزام به تعهد به وضعیت اقتصادی خانواده در میان زندانیان بالا

است. همچنین نتایج نیز نشان داد، مشخص شد، مقدار ۸۸ نفر معادل (۵۱/۷۶) درصد، بین ۳ تا ۶ نفر تحت تکفلشان بوده است. همچنین قابل ذکر است، بسیاری از افراد مجرد نیز به دلیل از دست دادن پدرشان خودشان سرپرست خانوار بودند. از نظر تحصیلات نیز، ۹۵ درصد افراد دارای مدرک پایین‌تر از دیپلم بودند و تنها ۵ درصد افراد دارای مدرک دانشگاهی داشتند. همچنین بر اساس یافته‌های به دست آمده، بیشتر افراد با جرم ((حمل، نگهداری و قاچاق مشروبات الکلی)) دستگیر شده بودند، و سایر افراد با جرم ((سرقت، قتل و مشارکت در قتل و نزاع دسته جمعی منجر به قتل)) در زندان حضور داشتند. در ادامه نیز بر اساس اطلاعات به دست آمده مشخص شد، ۱۲۰ نفر معادل (۷۰ / ۵۸) درصد از نمونه آماری موفق به اخذ تسهیلات اعتباری و وام بعد آزادی از زندان شده‌اند و مقدار ۵۰ نفر معادل (۲۹/۴۱) درصد، از تسهیلات اعتباری و وام استفاده نکرده‌اند.

یافته‌های تحلیلی

به منظور بررسی وضعیت حرفه‌آموزی اشتغال در بین زندانیان آزاد شده از زندان، از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است. نتایج حاصله از آزمون به شرح جدول (۲) است. نتایج حاصله از کاربرد این آزمون آماری نشان دهنده واقعیت‌هایی به شرح ذیل است:

- تمام گویه‌هایی که برای سنجش وضعیت حرفه‌آموزی اشتغال در بین زندانیان آزاد شده از زندان زابل، از سطح معناداری بالایی برخوردار بوده است.
- با احتساب دامنه طیفی هر یک از گویه‌ها که بین ۱ تا ۵ بر اساس طیف لیکرت در نوسان بوده، به این صورت که هر چه میزان میانگین به دست آمده در گویه‌های (حرفه‌آموزی اشتغال) به حد متوسط عدد (۳) نزدیک باشد، گویای مطلوب بودن آن گویه می‌باشد.

جدول (۲): وضعیت حرفه‌آموزی اشتغال در بین زندانیان آزاد شده

فاصل اطمینان تفاوت /۹۵	سطح معناداری (۲) دامنه		T	میانگین	گویه
	بالا	پایین			
۳/۰۳	۳/۲۱	۰/۰۰۰	۲۴/۱۳۲	۳/۱۳	آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گذرانده شده در راستای شغل آنها
۳/۱۰	۳/۳۲	۰/۰۰۰	۲۴/۲۲۳	۳/۲۰	تناسب بین وام و تسهیلات گرفته شده با شغل دایر شده
۳/۰۰	۳/۱۵	۰/۰۰۰	۲۴/۱۱۲	۳/۱۱	تناسب بین تسهیلات گرفته شده و گوه‌اینامه اخذ شده از سوی سازمان مربوطه از زندان
۲/۱۱	۲/۳۵	۰/۰۰۰	۲۲/۲۲۳	۲/۲۴	تناسب شغل قبل از زندان با شغل بعد از زندان
۲/۰۱	۲/۲۲	۰/۰۰۰	۲۲/۱۳۱	۲/۱۱	گوه‌اینامه اخذ شده از سوی سازمان در زندان در راستای شغل قبل از زندان فرد

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

مطابق جدول (۲)، در گویه: آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گذرانده شده در راستای شغل فعلی‌شان با مقدار میانگین (۳/۱۳)، بیشتر پاسخگویان معتقد بودند، آموزش‌هایی از جمله: جوشکاری، مکانیکی، گچکاری، تعویض روغنی و ... از زندان دیده بودند، پس از آزادی به این شغل‌ها روی آوردند، هر چند که برخی نیز در مشاغل نامتناسب با آموزش‌های گذرانده شده اشتغال یافته‌اند و برخی نیز بیکار بودند، ولی از مجموع پاسخگویان، درصد زیادی از آنها شغل فعلی‌شان با حرفه‌آموزی در زندان ارتباط دارد.

در گویه: تناسب بین وام و تسهیلات گرفته شده با شغل دایر شده با مقدار میانگین (۳/۲۰) مشخص شد، درصد زیادی از زندانیان آزاد شده توانسته‌اند تسهیلات و وام دریافت کنند، و تسهیلات اخذ شده به آنها با شغل فعلی دایر شده بعد از زندان ارتباط دارد. از

سوی دیگر، تناسب بین تسهیلات گرفته شده و گواهینامه اخذ شده از سوی سازمان مربوطه به زندان با مقدار میانگین (۳/۱۱)، نشان از این است که بر اساس نظرات پاسخگویان، نوع تسهیلات گرفته شده با گواهینامه اخذ شده از سوی زندان تناسب دارد. در ادامه نیز نتایج نشان داد، تناسب بین شغل قبل از زندان و شغل بعد از زندان با مقدار ۲/۲۴، گویای آن است که تقریباً درصد زیادی از افراد در راستای شغل قبل از زندانشان اشتغال نیافته بودند، و گواهینامه اخذ شده از سوی سازمان در زندان در راستای شغل قبل از زندان فرد با مقدار میانگین (۲/۱۱)، نشان از اخذ گواهینامه از سوی سازمان زندان در راستای شغلی فعلی‌شان است. در ادامه نیز به بررسی میزان تاثیر حرفه‌آموزی اشتغال در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده آنها پرداخته شد. نتایج به شرح جدول (۳) است.

جدول (۳): ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده با تاکید بر حرفه‌آموزی اشتغال

فاصل اطمینان تفاوت ۰/۹۵		سطح معناداری (۲) دامنه	T	میانگین	گویه
پایین	بالا				
۲/۹۰	۳/۱۱	۰/۰۰۰	۲۴/۰۹۰	۳/۰۰	تامین مخارج خوراک و پوشاک خانواده
۲/۸۰	۳/۱۳	۰/۰۰۰	۲۴/۱۰۰	۳/۰۱	تامین اجاره مسکن
۲/۸۲	۳/۱۴	۰/۰۰۰	۲۴/۱۰۲	۳/۰۲	تامین ایاب و ذهاب خود و خانواده
۲۳/۸۳	۳/۱۵	۰/۰۰۰	۲۴/۰۳÷	۳/۰۳	تامین مخارج تحصیل فرزندان
۲/۹۰	۳/۱۱	۰/۰۰۰	۲۴/۰۹۰	۳/۰۰	تامین سایر مخارج (ازدواج فرزندان، تامین جهیزیه و ...)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

همانطور که در جدول (۳)، ملاحظه می‌گردد، از دیدگاه پاسخگویان، اشتغال فعلی‌شان جوابگوی مخارج زندگی را در حد متوسط دارد، هر چند که میانگین‌های به دست آمده تقریباً در مرز نزدیک کمتر از حد متوسط عدد (۳)، است، ولی به طور کلی اشتغال فعلی‌شان توانسته در ارتقاء معیشت خود و خانوادشان تاثیر مثبتی داشته باشد. در ادامه نیز با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن، به ارتباط بین دو متغیر مطرح شده (حرفه‌آموزی اشتغال: به عنوان متغیر مستقل) و (ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده: به عنوان متغیر وابسته) پرداخته شود. جدول (۴).

جدول (۴): ارتباط بین دو متغیر مطرح شده

سطح معناداری	ضریب همبستگی	متغیر وابسته	متغیر مستقل
۰/۰۰۰	۰/۵۷۶	ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده	حرفه‌آموزی اشتغال

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

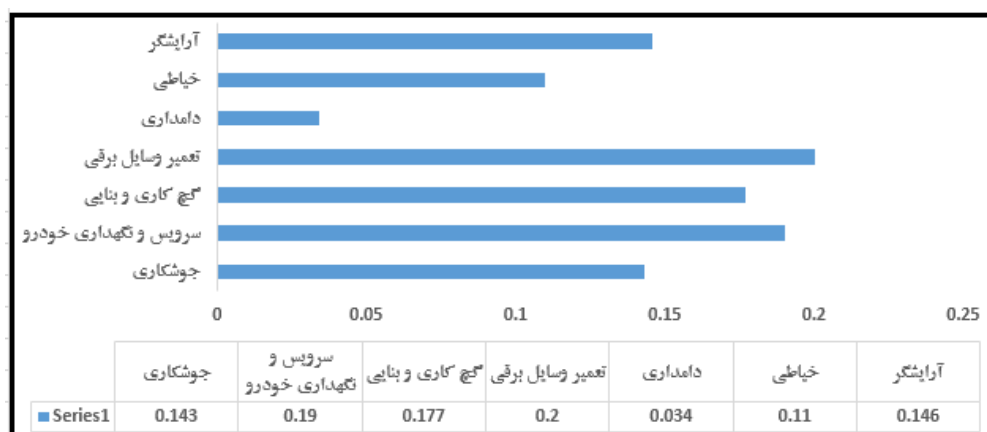
مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۴)، بین دو متغیر (حرفه‌آموزی اشتغال و ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده آنها) با ضریب همبستگی ۰/۵۷۶ در سطح معناداری ۰/۰۰۰ (کمتر از ۰/۰۵)، ارتباط معنی‌دار و مثبتی مشاهده شد. بر این اساس در ادامه نیز به بررسی این موضوع که (کدام دسته از آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بیشترین میزان تاثیر را در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده داشته‌اند؟)، پرداخته شده است. در این راستا، در جدول (۵)، مشاغل در دسته‌های (جوشکاری، سرویس و نگهداری خودرو، گچ

کاری و بنایی، تعمیر وسایل برقی، دامداری، خیاطی، آرایشگری)، طبقه‌بندی شدند، و به منظور رتبه‌بندی هر یک از مشاغل، از مدل F-AHP استفاده شد.

جدول (۵): نتایج رتبه‌بندی مشاغل در راستای ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده

رتبه	وزن	شغل
۵	۰/۱۴۳	جوشکاری
۲	۰/۱۹۰	سرویس و نگهداری خودرو
۳	۰/۱۷۷	گچ کاری و بنایی
۱	۰/۲۰۰	تعمیر وسایل برقی
۷	۰/۰۳۴	دامداری
۶	۰/۱۱۰	خیاطی
۴	۰/۱۴۶	آرایشگر

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نمودار (۱): میزان تاثیر هر یک از مشاغل در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده، منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۵) و نمودار (۱)، به ترتیب مشاغل: تعمیر وسایل برقی با مقدار ۰/۲۰۰، سرویس و نگهداری خودرو با مقدار ۰/۱۹۰، گچ کاری و بنایی با مقدار ۰/۱۷۷، آرایشگر با مقدار ۰/۱۴۶، جوشکاری با مقدار ۰/۱۴۳، خیاطی با مقدار ۰/۱۱۰، دامداری با مقدار ۰/۰۳۴، بیشترین و کمترین تاثیر را در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده‌شان دارد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی، نقش حرفه‌آموزی اشتغال در ارتقاء معیشت زندانیان زندان زابل و خانواده‌شان پرداخته شده است. بر این اساس، یافته‌های تحقیق نشان داد که درصد بسیار زیادی از افراد (زندانیان آزاد شده)، توانسته بودند از طریق آموزش‌های دیده شده در زندان شغلی اشتغال یابند. هر چند که در شهرستان زابل با توجه به شرایط خشکسالی و تضعیف اقتصاد در بسیاری از روستاهای آن، نرخ بیکاری بالاست، و پیدا کردن شغل برای افراد با سابقه زندانی و بدون داشتن مدارک دانشگاهی، بسیار دشوار است، ولی با توجه به اینکه درصد زیادی از زندانیان آزاد شده در شغل‌های تکنیکی از جمله: جوشکاری، گچ کاری، آرایشگری و شغل‌های از این قبیل، آموزش دیده‌اند، توانسته‌اند فرصت‌های مناسب کاری برای خودشان فراهم نمایند. همچنین از سوی دیگر، با

توجه به اینکه تقریباً کیفیت آموزش‌های ارائه شده در زندان به نسبت مطلوب بوده، تقاضای کار برای اشتغال این افراد نیز بالاست. از سوی دیگر، میزان تسهیلات و اعتبارات از سوی سازمان‌های حمایتی نیز توانسته شرایط اشتغال بهتری را برای آنها به ارمغان آورد.

از سوی دیگر، نتایج نیز نشان داد از بین مشاغل آموزش دیده، تعمیر وسایل برقی با مقدار ۰/۲۰۰، سرویس و نگهداری خودرو با مقدار ۰/۱۹۰، گچ کاری و بنایی با مقدار ۰/۱۷۷، آرایشگر با مقدار ۰/۱۴۶، جوشکاری با مقدار ۰/۱۴۳، خیاطی با مقدار ۰/۱۱۰، دامداری با مقدار ۰/۰۳۴، بیشترین و کمترین تاثیر را در ارتقاء معیشت زندانیان و خانواده‌شان دارد. بنابراین آموزش و حرفه‌آموزی اشتغال در زندان زایل با توجه به نقش سازنده‌ای که در روحیه خودباوری، اصلاح و تربیت، در ایجاد اشتغال و ارتقاء معیشت زندانیان تاثیر زیادی داشته و موجب بازگشت موثر آنان به جامعه و تقویت شخصیت و منزلت اجتماعی آنان شده است. بر این اساس، نتایج تحقیق با مطالعات منصور (۱۳۹۷)، غیثوند (۱۳۹۸)، امامی (۱۳۹۹)، اسلامی اندارگلی و همکاران (۱۴۰۰)، اوسترتاگ (۲۰۱۶)، همخوانی و مطابقت دارد.

با توجه به نتایج تحقیق پیشنهاد می‌شود: پژوهشی در راستای سنجش علایق شغلی زندانیان با استفاده از پرسشنامه‌های استاندارد رغبت شغلی مانند پرسشنامه هالند و استرانگ و همچنین مصاحبه با افراد متخصص جهت بررسی مهارت‌ها و توانایی‌های شغلی زندانیان و با تاکید بر شرایط موجود در شهرستان زابل (خشکسالی) و هدایت افراد به شغل‌های مناسب صورت گیرد. همچنین توصیه می‌گردد، آموزش و حرفه‌آموزی اشتغال در زندان زابل بر اساس عرضه و تقاضای نیروی کار در بخش‌های مختلف اقتصادی صورت گیرد.

منابع

- اردبیلی، محمد. ۱۳۶۵. کار در زندان. فصلنامه حق، شماره ۵. صص ۳۱۴.
- اسدالهی، ع. محسنی تبریزی، ع. براتوند، م. ۱۳۸۸. نقش مرکز مراقبت بعد از خروج در اشتغال‌زایی زنان زندانی خوزستان. رفاه اجتماعی. (۳۴) ۹. صص ۳۵۵-۳۴۹.
- اسلامی اندارگلی، عنایت. عباسی اسفجیر، علی اصغر. پهلوان، منوچهر. ۱۴۰۰. تاثیر خدمات انجمن حمایت زندانیان بر عملکرد خانواده‌های تحت پوشش استان تهران. فصلنامه جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی. دوره ۸. شماره ۱۷. صص ۸۳-۱۱۸.
- اسلامی اندارگلی، عنایت. عباسی اسفجیر، علی اصغر. پهلوان، منوچهر. ۱۴۰۲. حمایت اجتماعی بر عملکرد خانواده زندانیان (مطالعه موردی: خانواده‌های زندانیان تحت پوشش در تهران)، فصلنامه پژوهش اجتماعی. دوره ۱۴. شماره ۵۸. صص ۶۹-۴۳.
- امامی، سعید. ۱۳۹۹. اشتغال و حرفه‌آموزی زندانی، به این نتایج دست یافت، اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان بر کاهش تکرار جرم. دومین کنگره بین‌المللی تحقیقات بین رشته‌ای در علوم انسانی اسلامی، فقه، حقوق و روانشناسی.
- پورقهرمانی، بابک. استادی، علی. ۱۳۹۶. تاثیر اشتغال و حرفه‌آموزی زندانیان بر کاهش گرایش به تکرار جرم (مطالعه موردی زندان تبریز). فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. پیاپی ۴۴.
- تیموری، فتاحه. اشرفی، محمود. حیدری، مسعود. ۱۴۰۱. تسهیل اشتغال مولد موضوع ماده ۱۷۴ آیین‌نامه سازمان زندان‌ها مصوب ۱۴۰۰. نشریه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، سال ۱۸. شماره ۴. پیاپی ۵۴.
- صادقی، آزاده. غلامپور. مهدی. ۱۴۰۰. ارزیابی طبقه‌بندی زندانیان در نظام عدالت کیفری ایران با رویکرد تطبیقی. فصلنامه پژوهش‌های خصوصی تطبیقی. دوره ۲۵. شماره ۲. صص ۷۷-۱۰۵.
- صالحی، علیرضا. شیخ موحد، محمدعلی. شاکری، یاسر. ۱۳۹۷. سیاست‌های اصلاح و درمان فرهنگ محور در زندان‌های ایران. فصلنامه رهیافت پیشگیری. دوره ۱. شماره ۴.
- علی نیا، عبدالعظیم. ۱۳۹۱. چگونگی کار زندانی و ماهیت حقوقی آن. نشریه اصلاح و تربیت، شماره ۱۱۹. صص ۴۷-۵۱.

- غیاثوند، سعید. ۱۳۹۸. اشتغال به کار زندانیان در حقوق موضوعه ایران. فصلنامه مطالعات علوم سیاسی. حقوق و فقه. دوره ۵، شماره ۳.
- مباشری، مهدی، رخت، مجتبی، (۱۴۰۱)، واسنجی تاثیر اشتغال و حرفه آموزی زندانیان در کاهش جرم (مورد مطالعه: شهر زابل)، نشریه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ۸، شماره ۲، صص ۱-۱۲.
- منصوری، علی اکبر. ۱۳۹۷. نقش اشتغال و حرفه آموزی در کاهش رفتار خشونت آمیز و ثبات اقتصادی زندانیان. همایش ملی آسیب های اجتماعی و روانشناختی.
- ولیدی، محمد صالح. ۱۳۸۶. پیامدهای حرفه آموزی و اشتغال به کار زندانیان، نشریه دیدگاه های حقوق قضایی، شماره ۷: ص ۱۵۹ تا ۱۶۸.
- Bruynson Kathryn (2011), «Experiences of Partners of Male Prisoners», A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Arts in The Faculty of Social Science and Humanities Criminology University of Ontario Institute of Technology June 2011.pp. 18-30.
- Cohen, T. B. and Chai, L.T. (2010). “Attitude towards the Environment green Products Consumers Perspective”. Management Science and Engineering, 4(2), 27-39.
- Englander, F. (1983). Helping ex-offenders enter the labour market. Monthly Labour Review, 25-3
- Farrington, D.P. et al. (1986).Unemployment, school leaving, and crime. British Journal ofCriminology, 26, 335-356.
- Homant, R.J. (1984). Employment of ex-offenders: the role of prisonization and self-esteem .Journal of Offender Counselling, 8(3), 5-23
- Jensen,W. and W. Giegold(1976) Finding jobs for ex-offenders. American Business Law Journal, 14.
- Lappi -Sepp ä l ä, T., & Tonry, M., Crime, criminal justice, and criminology in the Nordic countries. Crime and Justice, 40(1), 2011.
- Ostertag, Nathan L. (2016). Mental Illness and Perceived Social Support upon Reentry: An Analysis of Inmates in Arizona, a Thesis Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Master of Science.
- Pati, G.C. (1976) Business can make ex-convicts productive. Harvard Business Review,May/June, 69-78.
- Reiter, K., Sexton, L., & Sumner, J., Theoretical and empirical limits of Scandinavian Exceptionalism: Isolation and normalization in Danish prisons. Punishment & Society, 20(1), 2018 .
- Uggen, C. (2000). Work as a turning point in the life course of criminals: A duration model of age, employment, and recidivism. American Sociological Review, 67, 529-546.
- Votey, H.-L. (1991). Employment, age, race, and crime: a labour theoretic investigation. Journal of Quantitative Criminology, 7(2), 123-153.